

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

ZACHODNIO-
POMORSKIE

1. Obiekt

KOŚCIOŁ PARAFIALNY p. w. św. Anny

2. Czas powstania

XIV w.

3. Miejscowość

D Ł U G I E

4. Adres

73-120 Długie
p-ta Chociwel
woj. szczecińskie

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo szczecińskie

gmina Chociwel pow. STARGARDZKI

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Langenhagen

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo szczecińskie

powiat Stargard Szczeciński

8. Właściciel i jego adres

Parafia rzymsko-katolicka
p. w. św. Anny
Długie, p-ta 73-120 Chociwel

9. Użytkownik i jego adres

Parafia rzymsko-katolicka
p.w. św. Anny
Długie, p-ta 73-120 Chociwel

10. Rejestr zabytków

Nr A-1785 data 5.11.2018

4.

4.

Orientacja

Długie to duża wieś sołecka, położona w odległości ca 6 km na południowy-wschód od Chociwla, przy drodze z tego miasta do Dobrzan. Od strony północno-zachodniej wieś sąsiaduje ze Starzycami (odległość ca 3 km), od południowo-zachodniej z Lutkowem (odległość ca 3 km), od południowo-wschodniej z Białą (odległość 2 km) i od wschodniej z Linówkiem (odległość ca 4 km). Bezpośrednie otoczenie wsi bezleśne (niewielkie kompleksy leśne ca 1 - 1,5 km na południowy-zachód i północny-wschód), wykorzystywane rolniczo. Bezpośrednio na zachód od wsi przepływa Dołżnica. Pierwotny układ przestrzenny wsi częściowo zatarty, wykazujący cechy dawnej osady załkowej (zamkniętej od strony północnej). Do przekształcenia układu ruralistycznego Długiego przyczyniło się wytyczenie traktu z Chociwla do Dobrzan i Ińska.

Sytuacja

Kościół wzniesiony jest w środkowej części wsi, na pierwotnym placu wiejskim. Działka przykościelna rozległa, prostokątna, łącząca się bezpośrednio z terenem cmentarza (jego północną część zajmuje nekropolia stara, a południową współczesna - powojenna). Parcela przykościelna i cmentarz ogrodzone wspólnym murem z kamieni narzutowych. Wejścia na teren przykościelny przez dwuskrzydłowe bramy, usytuowane we wschodniej części ogrodu. W odległości ca 7 m na północny-wschód od kościoła pobudowana jest dwukondygnacyjowa plebania (ok. 1985 r.), której skala i architektoniczny charakter jaskrawo kontrastują z klimatem pierwotnie ukształtowanego wnętrza architektoniczno-krajobrazowego. Kościół oddalony jest od głównej drogi wiejskiej o ca 35 m.

Materiał, technika, konstrukcja

Posadowienie - obiekt wzniesiony na ławach fundamentowych z kamieni polnych, najprawdopodobniej niezbyt głęboko zagłębianych w grunt (pod kościołem nie ma piwnicy czy krypt). Cokoł architektonicznie nie wyodrębniony. Pod wtórnymi częściami kościoła (przybudówki, apsyda, wieża, pastoforia) podmurówka z regularnie obciosanych bloków granitowych, zwieńczonych jedną główkową warstwą cegieł w układzie na zrab (wysokość podmurówki od 30 do 50 cm ponad poziom gruntu). Cokoły te nie są oytinkowane.

c. d. wkładka nr 1

sza historyczna wzmianka pochodzi jednak do piero z 1572 r., kiedy to w liście lennym wspomina się o rodzinie von Plötze. Wg matrykuły z 1631 r. Bertram von Plötze miał opodatkowane w Długiem 21 łanów. W okresie późniejszym wieś należała do rodzin v. Winsen i v. Dosow. W 1724 r. tajny radca Magnus von Kunow kupił ten majątek i część Swochowa i stworzył z nich nowe lenno. W 1756 roku dobra te przeszły na rodzinę Lüderitz, a następnie Schmiederberg, przy której pozostały do 1846 r., kiedy to zakupił je Carl Friedrich Dahlenburg. Po jego śmierci w 1862 r. majątek przejęła wdowa Leopoldine de domo Hort. W okresie tym majątek składał się z 5 budynków mieszkalnych; we wsi było 18 budynków mieszkalnych, wiatrak i kuźnia oraz 14 właścicieli gospodarstw (areal majątku 2391 mórg, wsi 918 mórg). Od końca XIX w. majątek rycerski należał do rodziny v. Mellenthin, majątek B do rodziny Bartelt i resztkówka do Rudolfa Gaugera.

Gotycki w architektonicznym charakterze

c. d. wkładka nr 1

<p>14. Kubatura</p> <p>ca 3200 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>ca 245 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>kościół katolicki</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>kościół katolicki</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Patrz rubr. nr 12</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Ogólny stan techniczny budynku dobry, bez widocznych zagrożeń konstrukcyjnych. Nieznaczna korozja powierzchniowa pokrycia dachu.</p>	
		<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Obiekt wpisany do rejestru zabytków, podlegający prawnej ochronie konserwatorskiej. W niezmienionej formie winna być zachowana bryła kościoła i kompozycja architektoniczna elewacji. Pożądane usunięcie tynków ścian obwodowych korpusu nawowego. Przy kolejnym remoncie dachowi świątyni należy przywrócić ceramiczne pokrycie. Wskazana rekompozycja wnętrza obiektu, w oparciu o wytyczne historyka sztuki i kompetentnego plastyka.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

Nr. inw. 157-c

22. Biblioteka

L. W. Brüggemann, Beiträge zu der ausführlichen Beschreibung des Königl. Preussischen Herzogthums Vor- und Hinterpommern, Bd. II, Stettin 1806.

H. Berghaus, Landbuch des Herzogthums Stettin von Kamin und Hinterpommern, Bd. 3 Kreis Greifenhagen und Pyritz, Anklam 1868.

H. Heyden, Kirchengeschichte von Pommern, Stettin 1938.

H. Lemcke, Bau- und Kunstdenkmäler des Regierungsbezirks Stettin Hft. 11 Kreis Greifenberg und Kammin, Stettin 1914.

Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, zeszyt 14 woj. szczecińskie, Warszawa 1972.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Reprodukcja mapy topograficznej wsi z lat 90-tych XIX w. wg negatywu z Prac. Fot. PKZ Szczecin

25. Opracował

tekst mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, wrzesień 1994 r.

imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, wrzesień 1994 r.

imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr. mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, wrzesień 1994 r.

imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów BDZ Szczecin

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

1. Miejscowość D Ł U G I E	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ PARAFIALNY p. w. św. Anny	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) tekst, sytuacja, fotografie
-------------------------------	--	---

c. d. rubr. nr 12 - kościół wzniesiony został najprawdopodobniej w XIV w., będąc w odróżnieniu od monumentalnych, miejskich świątyń farnych obiektem salowym o zwartej bryle i skromnym detalu architektonicznym. Pierwotnie przypuszczalnie była to budowla bezwieżowa. W świetle dostępnej literatury dzieje kościoła do XIX w. nieznane. W 1888 r. w Długiem ukonstytuowało się Ewangelickie Bractwo Pomorza (Evangelischer Brüderbund in Pommern). W 1892 r. przeprowadzono gruntowny remont i przebudowę kościoła. Przemurowano wtedy m. in. wschodni szczyt świątyni, do którego dostawiono apsydę, ujętą po bokach pastoforiami, a także wzniesiono przybudówki wieży. Sama wieża jest również wtórna, ale jak się wydaje dwufazowa. Jej górna, ceglana część wykonana została współcześnie ze wspomnianym remontem budynku.

Po II wojnie światowej kościół w Długiem początkowo należał do parafii w Chociwlu; w 1985 r. ustanowiona tu została odrębna parafia. Bezpośrednio po 1945 r. rozebrane zostały empory, biegnące wzdłuż ścian północnej i południowej; usunięte zostały również zniszczone organy. Na początku lat 80-tych pierwotne pokrycie dachu z łupka zastąpiono blachą ocynkową. Ściany obiektu otynkowane zostały (wg uzyskanych informacji miejscowych) przed 1945 r. Ołtarz posoborowy wykonany został w 1985 r.; obrazy (św. Anna, Matka Boska Nieustającej Pomocy i Miłosierdzie Boże) są kopiami wykonanymi przez - nieznaną z nazwiska malarkę z Prztyocznej. Do kościoła wniesiono w latach 80-tych dwa kamienne postumenty z dawnego cmentarza przykościelnego.

c. d. rubr. nr 13 - Ściany obwodowe korpusu nawowego w całości wzniesione były z kamieni polnych (grubość do 140 cm). Wschodnia ściana szczytowa w trakcie remontu w 1892 r. została obmurowana cegłą ceramiczną (układ wozówkowo-główkowy, krzyżowy); niewykluczone wszakże, iż ściana ta wraz ze szczytem dachu została w całości przemurowana cegłą ceramiczną - sprawę tę przesądzić mogą jedynie badania architektoniczne. Ściany wieży w $\frac{2}{3}$ wysokości murowane z lakko obciosanych kamieni polnych (w narożnikach większe bloki o regularnie ukształtowanych krawędziach); spoiny silnie akcentowane, wypukłe. Górna część wieży oraz jej przybudówki, a także pasoforia przy apsydzie murowane z cegły ceramicznej na zaprawie wapiennej (wętek wozówkowo-główkowy, krzyżowy), nietynkowane. Grubość ścian wieży w przyziemiu ca 110 cm, przybudówek ca 45 cm. Ściany korpusu nawowego od zewnątrz pokryte surowym, jednowarstwowym tynkiem cementowo-wapiennym, utrzymanym w naturalnym kolorze gaszonego wapna. Od strony wnętrza ściany obiektu wyprawione gładkim tynkiem wapiennym i bielone.

Więźba dachowa krokwiowo-jętkowa, wieszarowa. Słupy pojedynczej ściany stolcowej osadzone są w jętkach; od ich górnej części ku dołowi odchodzą długie zastrzały, których stopy osadzone są w kulawkach, ułożonych poprzecznie na koronie ścian obwodowych.

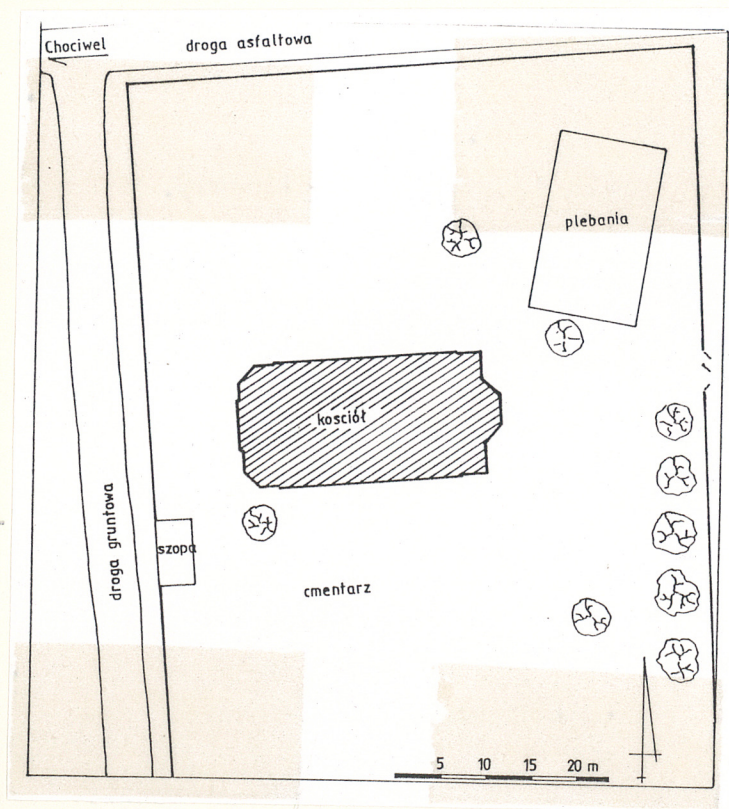
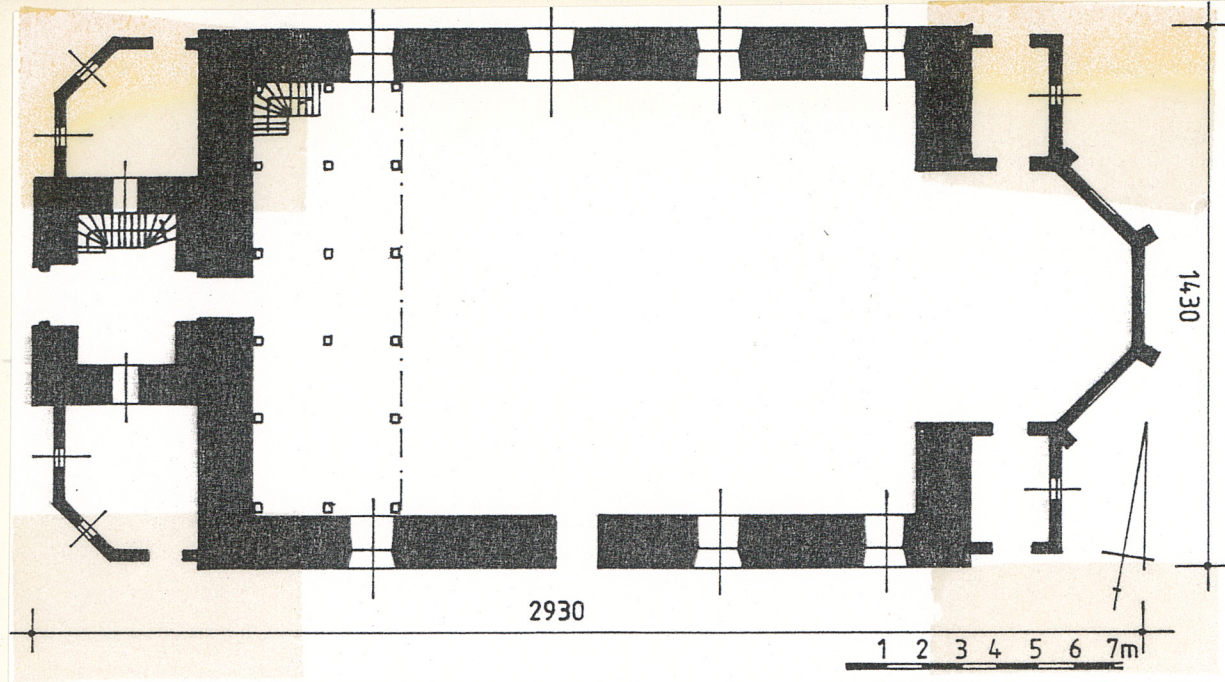
Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, październik 1994 r.

(imię, nazwisko, data)

BDZ Szczecin

Miejsce przechowywania negatywów:

c. d. wkładka nr 2

2.

1. Miejscowość D Ł U G I E	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIOŁ PARAFIALNY p. w. św. Anny	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) tekst, fotografie
-------------------------------	--	---

c. d. rubr. nr 13 - W tychże kulawkach, spiętych płatwiami, osadzone są stopy krokwi. Krokwie - na wysokości powały stropu - wzmocnione są płatwiami pośrednimi. Zastrzały więźby dachowej u dołu wsparte krótkimi słupkami, osadzonymi w zakończeniach kulawek; te zaś wsparte są ozdobnie profilowanymi mieczami. Elementy więźby dachowej obrobione są mechanicznie; połączenia ciesielskie wzmocnione kołkowaniem. Więźba dachowa kościoła wykonana została najprawdopodobniej w trakcie remontu obiektu w 1892 r.

Pokrycie dachu (tak korpusu nawowego jak i wieży i wszystkich dobudówek) wykonane z blachy ocynkowanej.

Okna - otwory okienne w formie stojących prostokątów, przesklepionych nadprożami w formie ostrych łuków; stosunek szerokości do wysokości jak 1 : 2. Otwory okienne rozglifione są tak w kierunku wnętrza jak i na zewnątrz. Oboknie wtórnie wybielone. Jak się wydaje kościół w Długiem uniknął losu współczesnych mu wiekiem świątyń, w których - najczęściej w wieku XIX - powiększono otwory okienne. Pojedyncze, stałe okna w metalowych ramach, osadzone są w węgarach utworzonych przez płaszczyzny rozglifienia. Przeszklenie dzielone metalowym płaskownikiem w układzie romboidalnym.

Drzwi - otwór drzwiowy usytuowany na osi w ścianie południowej zachował swe pierwotne ukształtowanie; świadczy o tym rodzaj materiału ceglanego, stanowiącego jego obramienie. Uskokowo wyprofilowana wnęka drzwiowa, w obrębie której zawieszona jest skrzydło drzwiowe, przesklepiona jest nadprożem w formie łuku pełnego. Powyżej usytuowane jest nadświetle (mające formę półksiężyca), ograniczone nadprożem ostrołukowym. Ceglane obramienie otworu drzwiowego (znaczne rozmiary cegieł) pomalowane jest wtórnie cegłopodobną farbą z pobielonym farbą spoinowaniem. Zawieszona są tutaj jednoskrzydłowe drzwi spągowe, na hakowo-pasowych, ozdobnych zawiasach kowalskiej roboty. Od strony wnętrza w otworze tym zamontowane są dodatkowe, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, wahadłowe drzwi, zaopatrzone w drewniane antaby. Zewnętrzne drzwi do pastoforiów i przybudówek wieży analogiczne jak w portalu korpusu nawowego, jedynie ich górne krawędzie wycięte są w kształt łuku ostrego a nie pełnego. W zachodniej ścianie wieży, w otworze przesklepionym nadprożem w formie łuku ostrego, dwuskrzydłowe drzwi płycinowo-deskowe, zawieszona na pasowo-hakowych zawiasach, zaopatrzone w zamek puszkowy oraz poziome i pionowe zasuw. Płaszczyznę nadświetla - ponad śłemeniem - wypełniają drewniane płyciny. Pomiędzy pastoforiami a apsydą jednoskrzydłowe, ramowo-deskowe drzwi na zawiasach trzpieniowych, zaopatrzone w mosiężne klamki.

Posadzka w nawie kościoła z sześciobocznych płytek kamionkowych, w przyziemiu wieży posadzka ceglana. W obrębie apsydy poziom

c. d. wkładka nr 3

Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, październik 1994 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: BDZ Szczecin

3.

5.

6.

1. Miejscowość D Ł U G I E	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ PARAFIALNY p. w. św. Anny	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) tekst, fotografie
-------------------------------	--	---

c. d. rubr. nr 13 - betonowej posadzki podwyższony względem nawy o ca 80 cm. W obrębie wyższych kondygnacji wieży, empory i poddasza drewniane podłogi deskowe.

Stropy - sala kościelna przykryta drewnianym stropem zwierciadlanym; deski powały nabite są na jętki i zastrzały więźby dachowej. Odsłonięte fragmenty więźby dachowej (kulawki, miecze, słupki wspierające zastrzały) są ozdobnie profilowane. Kulawki połączone są w osi N - S metalowymi ściąгами. Elementy konstrukcyjne stropu pomalowane są farbą olejną na brązowo, deski powały na beżowo. W wieży stropy belkowe nagie.

Schody zapewniające komunikację pomiędzy nawą a emporą oraz kondygnacjami wieży - drewniane, policzkowe, kręcone (zabiegowe).

Rzut

Korpus nawowy kościoła w Długiem, stanowiący jego pierwotną część założony został na planie prostokąta o wymiarach 2930 x 1430 cm zorientowanego na osi W - E (z minimalnym odchyleniem). Pierwotnie - przypuszczalnie - obiekt ten był bezwieżowy. W XIX w. przy szczycie zachodnim dostawiona została wieża na rzucie prostokąta (420 x 600 cm) i flankujące je przybudówki trójbocznie zamknięte (długość boku 200 cm). Po stronie wschodniej dostawiono - w tym samym czasie - pięciobocznie zamkniętą apsydę (głębokość 400 cm rozpiętość 720 cm) i założone na planie prostokątów (230 x 300 cm) pastoforia. Wejście do nawy kościelnej od strony południowej; drzwi przeprute na osi. Wieża dostępna od zachodu; skomunikowana bezpośrednio z salą kościelną. Wejścia do przybudówek wieży i pastoforiów - odpowiednio - od strony północy lub południa.

Bryła

Kościół w Długiem charakteryzuje się rozczłonkowaną bryłą, której części zróżnicowane są wysokościami. Prostokątny korpus nawowy nakryty jest wysokim dachem dwuspadowym; wysokość całkowita ok. 1250 cm, stosunek wysokości ścian do wysokości dachu jak 4 : 5. Wieża w formie stojącego prostokątianu, zwieńczona ostrosłupowym hełmem z przyczółkami od strony północnej i południowej, ma wysokość ok. 2100 cm. Przybudówki wieży mają formę graniastosłupów, nakrytych dachami trzypołaciowymi; ich wysokość sięga 550 cm. Apsyda również w formie graniastosłupa leżącego, nakryta dachem pięciopołaciowym; wysokość całkowita ok. 900 cm, stosunek wysokości ścian do wysokości dachu jak 5 : 4. Prostokątne pastoforia pod dwuspadowymi daszkami sięgają poziomu ca 520 cm. Kościół jest niepodpiwniczony, w obrębie nawy i przybudówek jednokondygnacyjny. Wieża podzielona na cztery kondygnac-

c. d. wkładka nr 4

Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, październik 1994 r.
(imię, nazwisko, data)

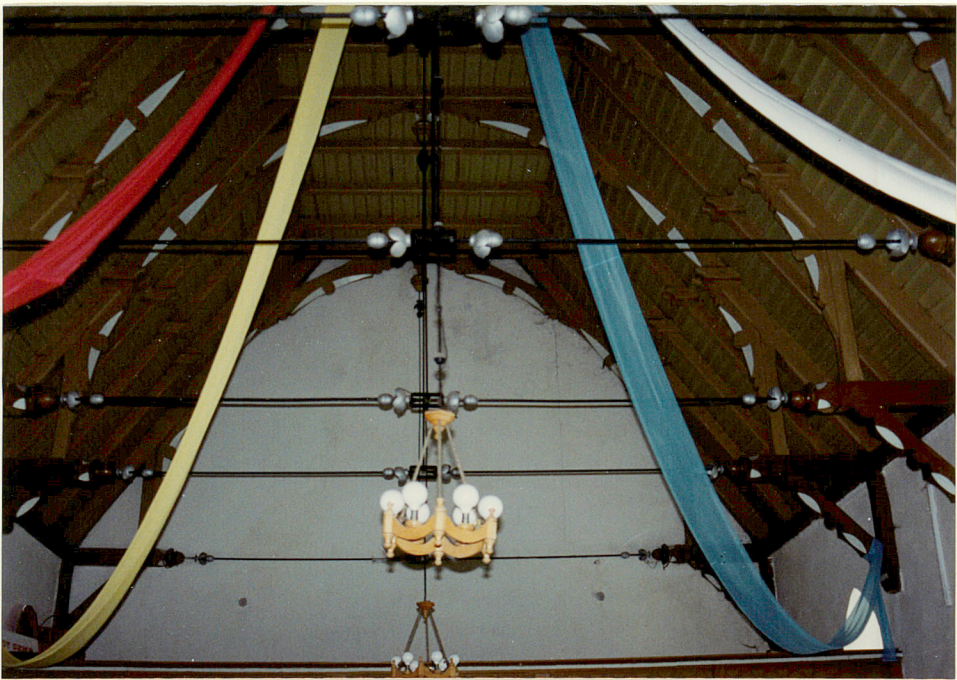
Miejsce przechowywania negatywów: BDZ Szczecin

7.

8.

9.

10.

1. Miejscowość D Ł U G I E	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ PARAFIALNY p. w. św. Anny	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) tekst, fotografie
-------------------------------	--	---

c. d. rubr. nr 13 - je.

Elewacje

Kompozycja architektoniczna korpusu nawowego świątyni oparta na osiowym rozmieszczeniu przepruć okiennych i drzwiowych (elewacje północna i południowa 4-osiowe). Otwory te mają charakterystyczne dla obiektów gotyckich przesklepienia w formie łuków ostrych. W elewacji zachodniej - na osi - usytuowana neogotycka w formie wieża, przykryta strzelistym, ostrosłupowym hełmem. Otwory akustyczne czwartej kondygnacji wieży zgrupowane w triformium (w ścianie zachodniej) lub biformium (ściany północna i południowa), ujęte obramieniem prostokątnym (po stronie zachodniej) lub ostrołukowym (po stronie północnej i południowej). Wieżę flankują niskie - neogotyckie w charakterze - przybudówki. Wschodni szczyt dachu kościoła zdobiony smukłymi (pierwotnie otynkowanymi) blendami, a krawędź dachu opracowana fryzem pilastym (główkowa warstwa cegieł w układzie krawędziowym). Neogotycka apsyda - flankowana pastoforiami - wzmocniona w narożnikach zestopniowanymi przyporami. Architektoniczny wyraz obiektu częściowo zatarty wskutek otynkowania ścian korpusu.

Wnętrze w swej obecnej formie ukształtowane zostało w końcu XIX w. Przy zachodniej ścianie usytuowana empora, wsparta 18 słupami (z mieczowaniem). Balustrada empory pełna, płycinowa, zdobiona arkadowym listwowaniem. Ściany wnętrza i ceramiczne sklepienie apsydy utrzymane w kolorze białym, strop nawy w brązowo-beżowym. Ten salowy kościółek w obrębie korpusu jest jednonętorny.

Wyposażenie - pochodzi w większości z końca XIX w. Ławki z profilowanymi policzkami i arkadowymi płycinami frontowymi, ustawione są w dwóch szeregach. Ośmioboczna ambona o koszu zdobionym maswerkowymi płycinami, dostępna była od strony północnego pastoforium. Na III kondygnacji wieży znajduje się nieczynny mechanizm zegara (140x120x40 cm). Na IV kondygnacji wieży dwuprzęsłowa, drewniana dzwonnica kozłowa; na drewnianych łożach zawieszone dwa spiżowe dzwony - większy 70 cm \varnothing wykonany został w 1870 r. w firmie Voss ze Szczecina, mniejszy 55 cm \varnothing ufundowany został przez Dietera Heinricha i Katerinę Vaget.

Instalacje - elektryczna, odgromowa. Krawędzie połaci dachowych zabezpieczone orynnowaniem, wykonanym z blachy ocynkowanej.

Spis fotografii.

1. Elewacja południowa	5. Wejście w ścianie południowej	9. Widok ogólny stropu
2. Elewacja zachodnia	6. Północna przybudówka wieży	10. Widok ogólny więźby dachowej
3. Elewacja północna	7. Wnętrze kościoła - widok w kierunku ołtarza	
4. Elewacja wschodnia	8. Wnętrze kościoła - widok w kierunku empory	

Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK, Szczecin, październik 1994 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: BDZ Szczecin

1. Miejscowość D Ł U G I E	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIOŁ PARAFIALNY p. w. św. Anny	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) tekst
-------------------------------	--	---

c. d. rubr. nr 13 - Historyczne (nieistniejące) wyposażenie kościoła - H. Lemcke przedstawił opis ruchomego wyposażenia kościoła w Długiem, które do czasów współczesnych nie zachowało się: 1/ krucyfiks dobrej późnogotyckiej roboty, zdobiony żabkami i reliefowymi znakami Ewangelistów; Ukrzyżowany ca 100 cm wysokości, 2/ dwa skrzydła średniowiecznego ołtarza szafowego z reliefami figuralnymi Zwiastowania, Narodzin Zbawiciela na jednym i Pokłonem Trzech Króli oraz Ucieczką z Egiptu na drugim, 3/ figura anioła o dobrej, naturalistycznej formie, 4/ dwie małe figurki aniołków, pendanty barokowej koronacji obok dwóch orłów trzymających dwie tarcze kartuszone, zdobione reliefami, 5/ model trójmasztowego żaglowca, powieszony w wejściu do wieży

Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, październik 1994 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: BDZ Szczecin